

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 25 (1176) 18 ЧЭРВЕНЯ 2014 г.

90 гадоў з дня нараджэння ВАСІЛЯ БЫКАВА

Васіль Уладзіміравіч БЫКАЎ (19 чэрвень 1924 - 22 чэрвень 2003) - выдатны беларускі пісьменнік і грамадскі дзеяч, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Дзяржаўная прэмія СССР (1974). Дзяржаўная прэмія БССР імя Якуба Коласа (1978). Народны пісьменнік БССР (1980). Герой Сацыялістычнай Працы (1984). Ленінская прэмія (1986, за апоецць "Знак бяды").

Большасць твораў - аповесці пра Вялікую Айчынную вайну, дзеянне якіх адбываецца падчас вайны і ў якіх паказаны маральны выбор чалавека ў найболей драматычныя моманты жыцця.

Нарадзіўся ў вёсцы Бычкі Ўшацкага раёна Віцебскай вобласці. Вучыўся на скульптурным аддзяленні Віцебскай мастацкай навучальні. Скончыў экстэрнам Кубліцкую сярэднюю школу.

Калі Нямеччына напала на СССР у 1941 годзе, ён знаходзіўся на Украіне. Спачатку сяманціцайдовы Быкаў капаў траншэй, пасля пайшоў доброволцем у Чырвоную Армію. Быў двойчы паранены. Пасля дэмабілізацыі ў 1947 годзе працаў мастаком у гардзенскіх мастацкіх майстэрнях, стыль-редактаром абласной газеты "Гродзенская праўда". У 1956-1972 гадах - літсупрацоўнік, затым літкансультант газеты "Гродзенская праўда", у 1972-1978 гадах - сакратар Гарадзенскага абласнога аддзялення СП БССР.

У 1978 годзе пераехаў у Менск. Некалькі разоў аўбраўся дэпутатам Вярхоўнага Савету БССР, з 1989 года - народны дэпутат СССР. У 1990 годзе абраны прэзідэнтам Згуртавання беларусаў свету "Бацькаўшчына". Ганаровы грамадзянін Ўшацкага раёна Віцебскай вобласці. Сябар СП СССР з 1959 года. У 1993 падпісаў "Ліст 42-х" Барысу Ельцыну.

Па-за межамі Беларусі Быкаў, бадай, найбольш вядомы беларускі аўтар. Яшчэ за

савецкім часам яго творы былі перакладзены на розныя мовы, прычым большасць перафлодаў на расейскую мову была зробленая самім пісьменнікам.

Адзін з заснавальнікаў БНФ "Адраджэнне".

Безумоўны лідар беларускага нацыянальнага адраджэння 90-х гадоў XX ст. Без усялякіх пастановаў і пасведчанняў беларускі народ надаў Васілю Быкаву найвышэйшае ганаровае званне "Сумленне нацыі".

Памёр пісьменнік 22 чэрвень 2003 года. Пахаваны на Ўсходніх могілках Менска.

Асноўныя творы:

Апошні баец (1958, наступнае выданне ў 2007); Журавіны крык (1959-60); Здрада (1961); Трэцяя ракета (1962); Альпійская балада (1963-64); Пастка (1964); Мёртвым не баліць (1965); Свякі (1966); Праклятая вішыня (1968);

Круглянскі мост (1969); Сотнікаў (1970); Абеліск (1971); Дажыць да сцітання (1973); Воўчая зграя (1974); Яго батальён (1975); Пайсі і не вярнуца (1978); Знак бяды (1982); Аблава (1986); Кар'ер (1986); У тумане (1987); На крыжах (1992); Сцюшка (1993); На Чорных лядах; Перад канцом; Бедныя людзі; Ружсовы туман (1995); Сцяна (1997); Ваўчыная яма (1998); Пахаджане (1999); Балота (2001); Эквалент; Доўгая дарога дадому (2002); Калі рукаюца душы (разам з Рыгорам Барадуліным, 2003); Парадоксы жыцця (2004) і інш.

Многія творы В. Быкава экранізаваны.

Вікіпедыя.
(Працяг тэмы на стр. 6.)

Святочная вечарына да 25-годдзя
ТБМ адбудзеца 26 чэрвень ў Галерэі
сучаснага мастацтва "Ў" у 18.00 па
адрасу: праспект Незалежнасці, 37А
ў Менску.
Уваход вольны.

ISSN 2073-7033

180 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Вераніцына

Канстанцін Васілевіч ВЕРАНІЦЫН (13 чэрвень 1834, Астраўляны, Віцебскі павет, Віцебская губерня (цяпер Гарадоцкі раён) - верагодна 1904, Пецярбург) - удзельнік літаратурнага жыцця на Беларусі ў сарадзіне XIX ст., адзін з заснавальнікаў новай беларускай літаратуры. Аўтар сатырычна-гумарыстычнай паэмы "Тарас на Парнасе".

Паходзіў з прыгонных сялян памешчыкаў Бондыравых (в. Астраўляны Гарадоцкага раёна). Спачатку яго прозвішча было Васільеў. У 1851 г., атрымаўшы вольную, ён прыпісаўся ў гарадоцкімяшчане і выбраў сабе прозвішча "Вераніцын".

Вучыўся ў Гарадоцкім прыходскім вучылішчы, Віцебскай гімназіі (1845-52) і Пецярбургскай медыка-хірургічнай акадэміі (1852-54). З акадэ-

міі яго ў 1854 г. выключылі, але гэта даравілага гарадоцкага хлопца не спыніла. У 1859 г. ён бліскуча (у спісе выпускнікоў яго імя стаіць першым) скончыў Горы-Горацкі земляробчы інстытут, напісаўшы дысертацыю "О беларускім хоўстве" (вось жа і ў паме "багі хоўства водзяць!"). У 1863-74 жыў і працаўшы у Пецярбургу, у 1874-79 працаўшы выкладчыкам у Маладзечанскай настаўніцкай семінарыі, з 1880 служыў у Пецярбургу ў апарате Міністэрства шляхоў зносін, меў чын стацкага дарадцы. Дакладная дата смерці невядомая.

У рукапісных сыштках фальклорных і літаратурных твораў А. Рыпінскага яму прыпісваюцца пазмы "Тарас на Парнасе" (тэкст з паметай: 1855, 15 красавіка, Гарадок) і "Два д'яўлы" (з паметай: 7.4.1860,

Масква). Моўныя асаблівасці і рэаліі несумненна сведчаць пра сувязь апошняга твора з Віцебскам, а таксама пра тое, што аўтарства абедзвюх паэм належыць адной і той жа асобе. На карысць аўтарства К. Вераніцына сведчыць таксама яго біографія.

Vikipedya.

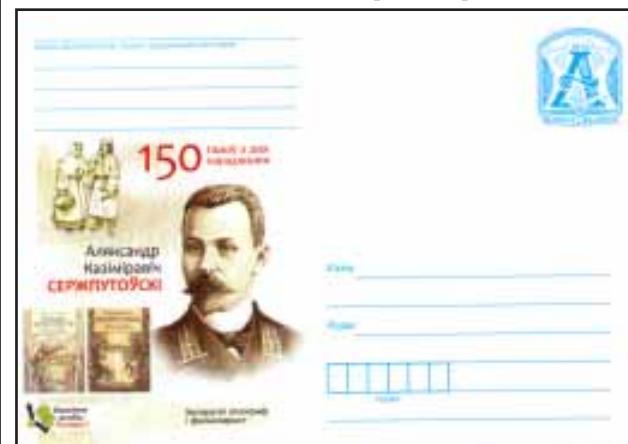
150 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Сержпutoўскага

Аляксандр Казіміравіч СЕРЖПУТОЎСКІ (21 чэрвень 1864, в. Бялевічы, Слуцкі пав. - 5 сакавіка 1940) - беларускі этнограф, фальклорыст, мовазнавец, літаратар. Аўтар 45 друкаваных наўуковых прац, удзельнік 25 этнографічных, антралагічных, лінгвістычных экспедыцый. Узнагароджаны Малым залатым медалём Аддзела этнографіі Рускага геаграфічнага таварыства (за "Зборнік беларускіх прыказак і прымавак").

З сям'і ляснога вартага-народа. Вызnenская народнае вучылішча (1880), Нясвіжская настаўніцкая семінарыя (1884), Пецярбургскі археалагічны ін-

ститут (1904). Супрацоўнік этнографічнага аддзела Рускага музея (1906-1930). Правадзейны член Інстытута беларускай культуры.

Настаўнічаў у Слуцкім і Мазырскім паветах (1884-1893). Праводзіў этнографічны экспедыцыі, у Слуцкім і Мазырскім паветах, даследаваў палескую частку Беларусі па левых прытоках Прыпяці (1906). Наватар беларускай этнографічнай науки і фальклорыстыкі;

Канверт, выпушчаны "Белпоштай" да 150-годдзя
Аляксандра Сержпутовскага

адзін з першых сярод фальклористаў звярнуў увагу на казачнікаў. Сваёй працай паказаў наяўнасць глыбокага філософскага мыслення ў беларускай народнай прозе. Этнографічная экспедыцыя ў Пермскую губерню (верасень 1920). Этнографічныя паездкі па Беларусі, па Смаленскай і Пскоўскай абласцях (1923-1927).

Удзельнік Беларускай акадэмічнай канферэнцыі (1926). Пропагандыст беларускай культуры, складальнік вітальні беларускай калекцыі, скіраванай на міжнародную выстаўку ў Ліверпулі (1939).

Vikipedya.

Моўныя практыкі жыхароў Беларусі

Беларусам ўсё цяжэй даказаўцаць, асабліва прадстаўнікам замежжа, пра існаванне ў самой прыродзе беларускага этнасу. Усе, хто наведаеца ў Беларусь, рэдка чуюць беларускую мову і ў грамадскім жыцці, і ў міжасобных ста-сунках паміж людзьмі. Пытанне пра мову у любы гісторычны перыяд займае асаблівае месца ва ўсіх важнейшых сферах грамадства. Нашы продкі словам "мова", "язык" называюць народ, тым самым падкрэсліваючы, што асноўнай прыметай любога народа з'яўляецца яго мова, дзякуючы якой народ і ўспрымаеца як асобная самабытная гісторычна-цэла-снасць. Нацыянальная мова дапамагае не толькі асэнсоўваць сябе як грамадскасць, але і разумець сваё мінулае, свае ўзаемадносіны з іншымі народамі. На працягу стагоддзяў, з пакалення ў пакаленне не-паўторныя прыкметы замацоўваюцца ў жыцці народа ў выглядзе традыцый, асаблівасцей народа, як гісторычна складзенай супольнасці людзей. Гэтыя асаблівасці, традыцыі знаходзяць сваё адлюстраванне ў мове, таму што без мовы няма глубокіх чалавечых камунікацый, абмену думкамі, немагчыма і сама грамадства.

Чаму так здарылася, што беларуская мова і культура выглядае толькі як сялянска-фальклорная, а не змяшчае ў сваёй аснове здабыткі шляхецкай культуры ВКЛ і Рэчы Паспалітай? У 2001 годзе, падчас сваёй навуковай стажыроўкі ў Варшавскім універсітэце, працуячы над гэтым пытаннем, я прыйшла да вынікі, што значныя страты беларускай мове і культуры нанеслі масавыя рэпресіі да ўдзельнікаў паўстання 1863-1864 гг. Гэтыя расправы выключылі з жыцця краіны не толькі тых, хто сапраўды лічыў сябе палякамі, але і тых, хто ўжо быў, як К. Каліноўскі, альбо потым мог стаць творцам новай беларускай культуры. І самі паўстанні, і рэпресіі пасля іх затармазілі працэс фармавання беларускай нацыі. Хаця да сярэдзіны 1850-х гг. У Беларусі склалася сітуацыя своеасаблівага парытэту дзвюх супрацьлеглых сил. З аднаго боку - дзяржаўная ўлада і руская культура, якія мелі ў саюзіках царкву, школу, частку праваслаўнага насельніцтва, асабліва на ўсходзе Беларусі. З другога боку - польская культура і польскі нацыянальна-вызвольны рух, якія мелі дастатковую моцную пазыцыю дзякуючы касцёлу, сям'і, якія захавала гісторычную памяць і мову, часткова - літаратуру і тэатр.

Своесаблівасць сітуацыі, якая склалася на беларускіх землях, заключалася ў тым, што польскае ўздзеянне было значна аслаблена, а рускае толькі набірала сілу. Узнікла ніша, што давала магчымасць прабіцца першым паразткам беларускай культуры, давала імпульс для развіцця бела-

рускага этнасу, для зараджэння беларускага адраджэнцкага руху. Менавіта на 1840-я гады прыпадае першая хвала беларускага нацыянальнага адраджэння. У гэты перыяд выходзяць першыя друкаваныя творы на беларускай мове, узімкаючы праекты выдання беларускіх часопісаў, дзеяньчыя першая тэатральная трупа; пачынаеца вывучэнне беларускага фальклору.

У гэтых умовах сформавалася пакаленне, якое выйшла на палітычную арэну ў пачатку 1860-х гг. Беларускі этнас, які знаходзіўся на стыку дзвюх магутных культур, не-пазбежна аказваўся ўцягнутым у канфлікты, якія ўзнікалі паміж Польшчай і Расіяй. Катастрафічны з'явіўся беларускага этнасу з'явіўся адрыў ад яго ў палітычным, культурным і этнічным аспектах інтэлектуальнай эліты, якую складала ў XVIII-XIX стст. шляхта. Успрыняўшы польскую культурную традыцыі, мову, з'яўляючыся пераважна католікамі, беларуская шляхта не магла не быць удзельніцай польскага нацыянальна-вызвольнага руху і не магла не падзяліць лёс карэнных паліякаў. Уздел беларускіх шляхты ў паўстанні, асноўнай мэтай якога была барацьба за незалежнасць суседняга польскага народа, спрыяў умаванню ў ёе ўяўленні сваёй тоеснасці з карэннымі паліякамі. Гэта давала магчымасць і палікам успрымаць беларускую эліту не як прадстаўнікоў суседняга народа, а як суайчыннікаў. Яны не хацелі заўважыць нацыянальныя асаблівасці вызвольнага руху ў Беларусі. Уздел беларускай шляхты у польскім нацыянальна-вызвольным руху з'явіўся таксама асноўнай прычынай уяўлення пра яе як пра паліякаў і ў большасці расіян. Успрыняўчы беларускую шляхту як людзей прышлых на беларускія землі, расійскія ўлады замацоўвалі яе адрыў ад мясцовага насельніцтва. Расправы выключылі з жыцця краіны не толькі носібітаў польскай культуры, але і магчымых дзяячоў беларускага нацыянальнага адраджэння. Далейшае развіццё беларуска-ліцвінскай традыцыі, якая ўвасабляла фактычна беларускую і літоўскую плыні, магло бы пры спрыяльных умовах прывесці да складання зусім іншага зместу сучаснай беларускай культуры. Яна, безумоўна, магла бы увасобіць лепшыя здабыткі шляхецкай культуры ВКЛ, а не выглядаць толькі фальклорнай.

Сучасную моўную сітуацыю мае сэнс разглядаць з канца 1980-х гг., калі пачалося другое беларускае адраджэнне. Пачалі праводзіцца сацыялагічныя даследванні на тэму беларускай мовы і культуры, узімлі грамадскія арганізацыі, прымаюць законы. Так, 26.01.1990 г. быў прыняты закон "Аб мовах у Беларускай ССР", які надаваў беларускай мове ста-

тус дзяржаўнай. І ўжо ў верасні 1990 г. Савет Міністраў БССР прыняў дзяржаўную праграму развіцця беларускай мовы. Многім тады здавалася, што яшчэ трошкі часу - і сітуацыя з беларускай мовай карэнным чынам памяняецца: людзі пачнуць размаўляць па-беларуску, дзеці пойдуть у беларускія школы, беларуская мова стане функцыянальнай, якой і павінна быць дзяржаўная мова, роднае для больш, чым трох чвэрцей насельніцтва Беларусі. А руская мова будзе адной з моў міжнародных камунікацый і зношнія палітыкі. Вярхоўным Саветам было прадугледжана паступовае (на працягу 10 год) уздзеянне ў дзяяние Закона аб мовах. Аднак рэалізацыя Закона набыла характар паспешнасці, выклікала мноства скаргаў з боку бацькоў. Напрыклад, у 1991-94 гг. прымаюцца пастановы накшталт: "Усе ВНУ рэспублікі ў 1993-94 вучэбным годзе павінны здзяйсніць выкладанне на 1 курсе на беларускай мове". Аднак рэалізацыя іх не ўдалася. Сацыялагічныя даследванні, праведзены ў 1993 годзе, паказалі, што людзей не зусім задавальняла існаванне адзінай дзяржаўнай мовы. І пасля таго, як пытанне аб мовах было вынесена ў 1995 годзе на усебародны рэферэндум, на пытанне "Ці згодны Вы з наданнем рускай мове роўнага статусу з беларускай?" 83,3% прыняўших удзел у галасаванні адказалі "Так", і толькі 12,7% адказалі "Не". Пасля рэферэндуму фарсіраваны пераход на беларускую мову заканчыўся і пачаўся процілеглы працэс.

У лютым 1999 года ў Беларусі прыйшоў чарговы перапіс насельніцтва. У перапісні лісты разам з пытаннем "Якой мовай Вы карыстаецце дома?" было занесена пытанне "Назавіце свою родную мову". 7 млн чалавек назвалі беларускую мову роднай, з іх 3683 тыс. чал. (37%) карысталіся ёю ў пасядзенні жыцці. Згодна дадзеным, прадстаўленым у афіцыйнай справавідзчыне, дома размаўлялі на беларускай мове - 37% (92% з іх складалі беларусы). На рускай мове размаўлялі дома 6308 тыс. чалавек (63%) ад агульнай колькасці насельніцтва. З іх 4783 тыс. чалавек - беларусы. Сярод беларусаў доля выкарыстоўваўшых рускую мову у штодзённым жыцці складала 59%. Параўнальны аналіз апошніх перапісаў насельніцтва сведчыць аб пашырэнні камунікатыўнай распаўсюджанасці рускай мовы. Перапіс 2009 года паказаў, што ў якасці роднай беларускую мову выбрала ужо каля паловы насельніцтва, а ў камунікатыўных практиках людзі выкарыстоўваюць частаў рускую мову (табл. 1).

Прааналізуем далей дадзеныя сацыялагічнага даследвання, праведзення. Інстытутам сацыялогіі НАН Беларусі ў 2011 г. адносна асаблівасцей моўных практик жы-

Таблица 1. Распаўсюджанне беларускай і рускай мовы (на перапісу 2009 г.)

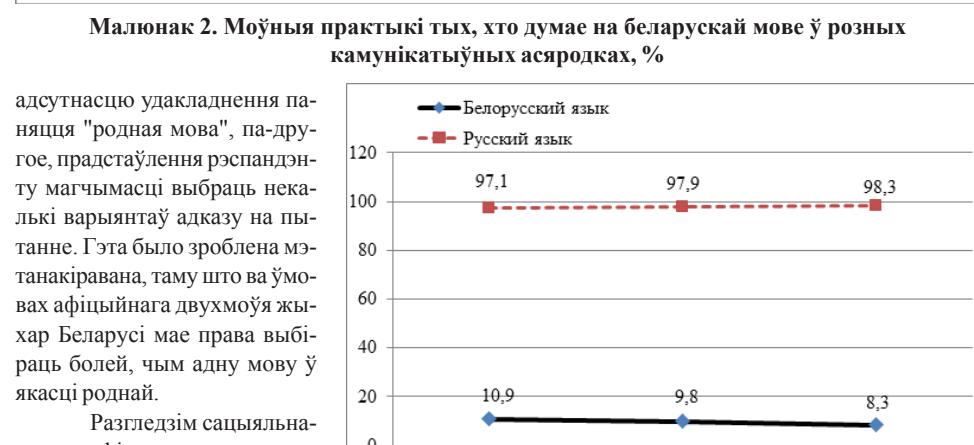
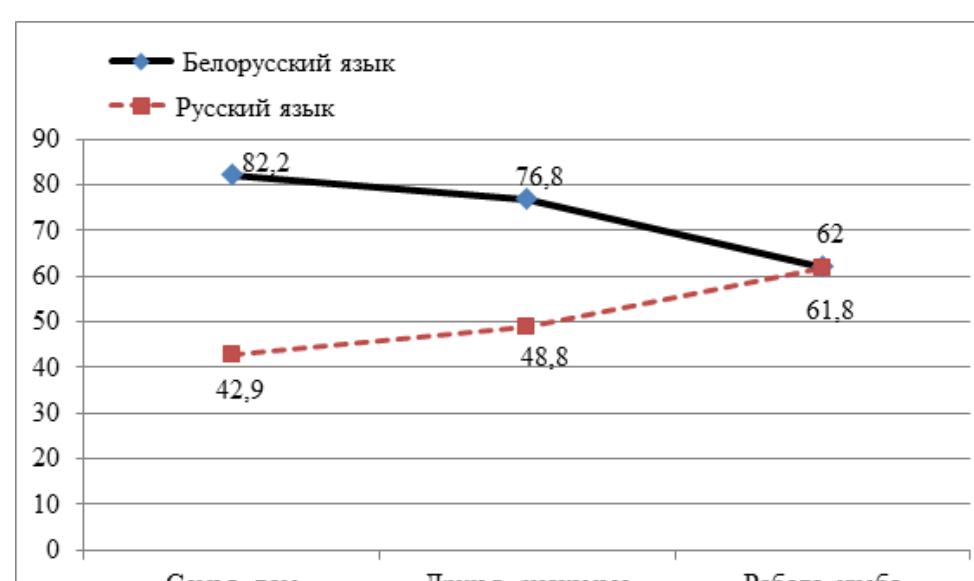
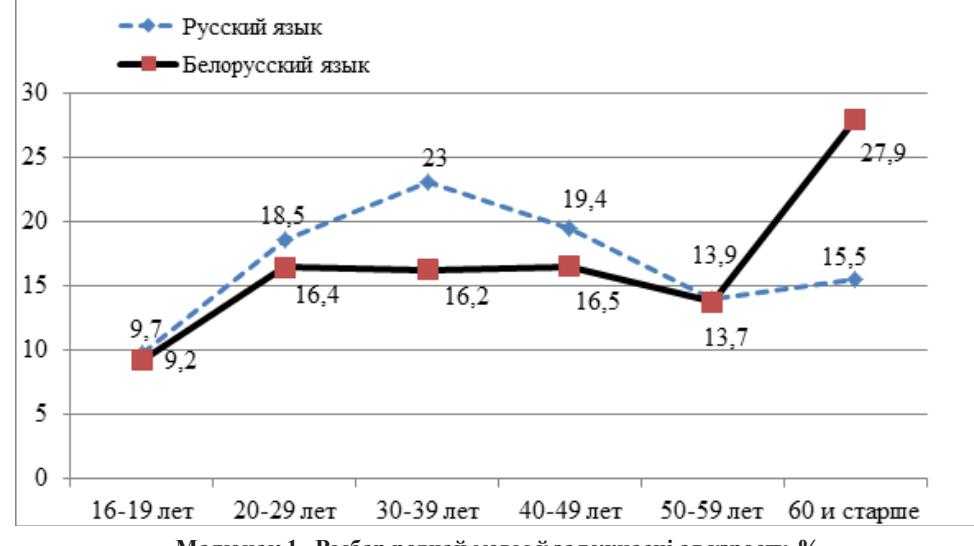
Усяго (тыс.чал.)	Назвалі беларускую і рускую мову ў якасці					
	Роднай мовы		Мовы, на якой размаўляюць дома		Другой мовы, якой свабодна валодаюць	
	Бел.	Руск.	Бел.	Руск.	Бел.	Руск.
Усё насельніцтва	9503	53,2	41,5	23,4	70,2	13,5
Беларусы	7957	60,8	37,0	26,1	69,8	12,7
Рускія	785	2,8	96,3	2,1	96,5	0,5
Полякі	294	58,2	33,9	40,9	50,9	15,1
Украінцы	159	7,9	61,2	6,1	88,4	19,3
Яўрэі	13	9,1	86,1	2,0	95,9	28,6

хароў Беларусі (выбарка 2219 чалавек). Па выніках даследвання ў якасці роднай выбраў беларускую мову 48,8% апытаных; 58,5% - рускую мову (табл. 2).

Як сведчыць атрыманыя дадзеныя, лічбы сацыялагічнага даследвання і статыстычных дадзеных розніца. Гэта тлумачыцца -

Таблица 2. Выбар беларусамі роднай мовы

		%
Беларуская	1077	48,8
Польская	18	0,8
Руская	1293	58,5
Украінская	24	1,1
Іншая	23	1,1
Цяжка адказаць адназначна	90	4,1

Разгледзім сацыяльна-дэмографічныя характеристыкі рэспандэнтаў. Так, выбар роднай мовы істотна адрозніваецца ў залежнасці ад узросту рэспандэнтаў (мал. 1).

Атрыманыя ў ходзе даследвання дадзеныя сведчаць аб тым, што выбраўшы рускую мову ў якасці роднай з'яўляюцца больш маладой кагортай у параўнанні з выбраўшымі беларускую мову.

Паспрабуем далей прааналізаваць сувязь паміж выбарам функцыянальна першай мовы і яе выкарыстаннем у іншых камунікатыўных практиках (мал. 2 і мал. 3).

Дадзеная, атрыманая ў ходзе сацыялагічнага даследвання, сведчаць аб тым, што чым вышэй сацыяльная нарамаванасць камунікатыўнай сітуацыі, тым меней выкарыстоўваецца беларуская мова. Так, сярод тых, хто думае на беларускай мове, 82,2% выкарыстоўваюць яе дома, у сям'і. Аднак з пашырэннем сацыяльнага кола гэтых практик змяншаецца. Сярод тых, хто думае на рускай мове такої асаблівасці не назіраецца.

Такім чынам, на аснове аналізу сацыялагічных і статыстычных дадзеных можна выдзеліць наступныя асаблівасці моўнай сітуацыі ў Беларусі:

1. Параўнальны аналіз апошніх перапісіаў насельніцтва сведчыць аб пашырэнні камунікатыўнай распаўсяджаццаў рускай мовы.

2. Існуе несупадзенне паміж выбарам беларускай мовы і рэальным яе выкарыстаннем. Так, сярод выбраўшых роднай беларускую мову, толькі 5,9% выкарыстоўваюць яе ва ўсіх пропанаваных інструментарыем сітуацыях.

3. Чым шырэйшае сацыяльнае кола, тым у меншай ступені выкарыстоўваецца беларуская мова.

Як бачна, патрэбны пэўная намаганні грамадства для таго, каб беларуская нацыя прадоўжыла свае фармаванне. Для падтрымання беларускай мовы неабходна разгарнуць глыбока прадуманую тлумачальна-асветніцкую работу, найперш у сродках масавай інфармацыі пра надзвычайную патрэбу менавіта моўнага адраджэння беларускай нацыі як найважлікага фактару этнокультурнай адметнасці, каб не даць ёй знікнучу як асбонаму этнасу. Моладзі неабходна выкарыстоўваць беларускую мову як мага часцей: у размовах з сябрамі, знаёмымі, падчас наўедвання сусветнага сеiва выбіраць беларускі інтэрфэйс. Неабходна больш практична ставіцца да беларускай мовы, каб яна ўйшла ў штодзённае жыццё беларусаў.

І хайца некаторыя прадстаўнікі сучаснай польскай сацыялагічнай думкі лічаць, што час для фармавання нацыі ў беларусаў ужо ўпушчаны, на маю думку, беларускі народ будзе сформаваны як нацыя, толькі пройдзе некалькі дзесяцігоддзяў.

**Л.І. Падгайская,
г. Менск, БДЭУ**

Павел Сіяцко

Прозвішчы Беларусі: найменні знакамітых людзей (Паводле матэрыялаў "Нашага слова")

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумерах.)

Кірэй (Антось К.) - форма прыметніка з суфіксам -эў ад *Кірэй* (*Кірэй-эў*) і семантыкай 'нашчадак'. ФП: *Кірэй* (імя) - *Кірэй* (прозвішча) - *Кірэй*.

Кішкурна (Уладзімір К.) - відаць, змененая форма - першасная *Кішкурына* - прыметнік з фармантам -ына ад антрапоніма *Кішкур* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Кішкур-ына*. ФП: *кішкі* ('мязга - мяккая частка дрэва, што знаходзіцца паміж кары і драўнінай'; а таксама 'маса, якая атрымліваецца пасля расцірання чаго-небудзь') - *кішкур* ('той, хто мае дачыненне да кішак') - *Кішкур* (мянушка, потым прозвішча) - *Кішкурына* - *Кішкурна*. Параўн. *Коўш*-*Каўшур*.

Кіенка (Генадзь К.) - дэргіват з фармантам -енка ад антрапоніма *Кій* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Кій-енка*. ФП: *кій* ('простая тонкая палка', 'палка для апоры пры хадзьбе', 'тонкая доўгая палка з патанчиннем на канцы для гульні ў більярд') - *Кій* (мянушка, потым прозвішча) - *Кіенка* (нашчадак *Кія*) - *Кіенка*.

Клікун (Таццяна К.) - семантычны дэргіват ад апелятывы *клікун* 'адзін з відаў лебядзяў'. ФП: *клікаць* - *клікун* - *Клікун*.

Клімавец (Яўгенія К.) - адтапанімічны дэргіват з фармантам -ец ад *Кімавічы* з семантыкай 'жыхар (народзінец) названага паселішча': *Кімавіч-ец*. Параўн. *Валькевічы* - *Вальковец*. *Пінскавічы* - *Пінскавец*.

Клімовіч (Наталля К.) - форма бацькаймення з акцэнтаваным фармантам -овіч ад антрапоніма *Клім* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Клім-овіч*. ФП: *Клім* (імя) - *Клімавы* (сын) - *Клімавіч* - *Клімовіч*.

Клімуць (Яраслаў К.) - дэргіват з фармантам -уць ад антрапоніма *Клім* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Клім-уць*. Параўн. *Карпуць* (*Карп*).

Клімчык (Генадзь К.) - дэргіват з фармантам -чык ад антрапоніма *Клім* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Клім-чык*. Параўн. *Адамчык*.

Кляшчонак (Алена К.) - дэргіват з суфіксам -онак ад антрапоніма *Клецч* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Клецч-онак* - *Кляшчонак*. ФП: *кляшч* ('невялікая членістонага жывёліна класа павукападобных, якая паразітуе на целе чалавека, жывёлы, а таксама на раслінах') - *Клецч* (мянушка, потым прозвішча) - *Кляшчонак*.

Князева (Часлава К.) - форма прыналежнага прыметніка з фармантам -ева ад антрапоніма *Князь* і семантыкай 'нашчадак названай асобы':

Княз-ева. ФП: *князь* ('правадыр войска і правіцель вобласці ў феадальнай Русі', 'тытул' і 'асоба, якая мела гэты тытул') - *Князь* (мянушка) - *Князь* (прозвішча) - *Князева*.

Кожан (Клімент К.) - тое, што і *кожсан*, толькі расійскай арфаграфіяй.

Козіч (Ганна К.) - дэргіват з фармантам -іч і семантыкай 'бацькайменне' ад *Коза*: *коз-іч*. ФП: *коза* ('невялікая парнапактытная жчавчна жывёліна (свойская і дзіка) сямейства пустарогіх; самка казла') - *Коза* (мянушка і потым прозвішча) - *Коза* (для адмежавання ад апелятыва) - *Козіч*.

Конік (Юлія К.) - семантычны дэргіват ад апелятывы *конік* 'насякомае, якое скоча і стракоча крыламі', а таксама 'птушка сямейства сітаўкавых', 'невялікі конь' і 'дзічая цацка і гульня'.

Конічава (Галіна К.) - форма прыметніка з прыналежным суфіксам -ав-а ад антрапоніма *Конічай* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Коніч-ава*. ФП: *конь* ('буйная свойская аднакапытная жывёліна, якая выкарыстоўваецца для перевозу людзей і грузаў, а таксама для верхавай язды?', а таксама 'шахматная фігура з галавой каня' і 'гімнастычнае прыстасаванне') - *Конь* (мянушка, потым прозвішча) - *Конічава*.

Конюх (Віктар К.) - семантычны дэргіват ад апелятывы *конюх* 'даглядчык коней'.

Косцікаў (Ян К.) - форма прыналежнага прыметніка з суфіксам -аў ад антрапоніма *Косцік* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Косцік-аў*. ФП: *Канстанцін* - *Косція* - *Косцік* - *Косцікаў*.

Кошкіна (Людміла К.) - форма прыналежнага прыметніка з фармантам -іна ад антрапоніма *Кошка* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Кошк-іна*. ФП: *кошка* ('самка ката або жывёліна з сямейства кашачых (леў, тыгар, барс') - *Кошка* (мянушка, потым прозвішча) - *Кошкіна*.

Краснабаеў (Артур К.) - форма прыналежнага прыметніка з суфіксам -еў ад антрапоніма *Краснабай* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Краснабай-еў* (-эў). Утваральнае слова ад апелятыва (рас.) *краснобай* 'гаварун, балака'.

Краснасельскі (Віктар К.) - адтапанімічны дэргіват ад *Краснасельскі* ('Вялікі слоўнік беларускай мовы') Ф. А. Піскунова (2012, с. 454) 'той, хто пускае кроў'.

Крываногава (Святлана К.) - форма прыналежнага прыметніка з фармантам -ава ад антрапоніма *Крываног* (і) і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Крываног-ава*.

Крыванос (Алеся К.) - семантычны дэргіват ад апелятывы *крыванос* 'пра чалавека з крываем носам'.

Крыванос (Дзмітры К.) - семантычны дэргіват ад *крыванос* ("Вялікі слоўнік беларускай мовы" Ф. А. Піскунова (2012, с. 462)).

Крываручанка (Ігар К.) - дэргіват з фармантам -анка ад антрапоніма *Крыварукі* з семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Крыварук-енка* - *Крываручанка*.

Крывашэў (Зміцер К.) - форма прыналежнага прыметніка з суфіксам -еў(-эў) ад антрапоніма *Крывашэй* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Крывашэй-еў*; *Крывашэй* - ад апелятывы *крывашэй* 'пра чалавека з кривой шыяй'.

Крывёнак (Міхаіл К.) - дэргіват з фармантам -ёнак ад антрапоніма *Крывы* з семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Крывы-ёнак*. ФП: *Крывы* (імя) - *Крывыла* - *Крывыла* - *Крывыленка*.

Краснае (вёска ў шэрагу раёнаў Беларусі) - *Красн-еўскі* з семантыкай 'жыхар (народзінец) названага паселішча'.

Краснік (Вольга К.) - дэргіват з фармантам -ік ад антрапоніма *Красны* і семантыкай 'жыхар (народзінец) названага паселішча': *Красн-ік*. Параўн. *Бел-ік*, *Хвор-ык*, *Худ-ык*.

Краснікі (Віктар К.) - дэргіват з фармантам -ікі (-скі) ад антрапоніма *Краснік* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Краснік-скі* = *Краснікі*.

Красоцкі (Ян К.) - дэргіват з фармантам -скі ад антрапоніма *Красота* з семантыкай 'жыхар (народзінец) названага паселішча': *Красот-скі* = *Красоцкі*.

Красюк (Фёдар К.) - дэргіват з фармантам -юк ад антрапоніма *Краса* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Крас-юк*. ФП: *Кузьма* (імя) - *Кузік* - *Кузіківіч*.

Кузікевіч (Уладзімір К.) - форма прыметніка з фармантам -евіч з фармантам -евіч ад антрапоніма *Кузік* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Кузік-евіч*.

Красікі (Віктар К.) - дэргіват з фармантам -ікі (-скі) ад антрапоніма *Красік* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Красік-скі* = *Красікі*.

Красюкі (Наталія К.) - форма прыметніка з фармантам -ова ад антрапоніма *Кузьміян* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Кузьміян-ова*.

Кукуль (Алена К.) - семантычны дэргіват ад апелятывы *кукуль* - фанетычнага варыянта ад *кукуль* 'травяністая расліна сямейства гваздзіковых - пустазелле з цёмна-ружовыімі кветкамі і ядавітым насенiem'.

Кулік (Анатоль К.) - семантычны дэргіват ад апелятывы *кулік* 'невялікай балотнай птушкі з дойгімі нагамі і дойгай дзюбай'.

Кульбіцкі (Пятро

Сэнс жыцця Аляксандра Карапюка

У пазамінную суботу ў Бердаўскім цэнтры культуры і вольнага часу (Лідскі раён) адбылося святочнае мерапрыемства, прысвечанае 85-годдзю аднага са старэйшых і найбуйнейшых жыхароў аграгарадка - Аляксандра Аляксандравіча Карапюка, які сваім жыццём і дзеянісцю ўпісаў адну з яркіх старонак у стваральную гісторыю Лідчыны савецкага часу. Гэты, паважаны ўсімі чалавек - жывая легенда Бердаўкі (яго імя ўжо цяпер, пры яго жыцці, носіць адна з вуліц аграгарадка), Ганаровы грамадзянін Лідскага раёна.

У рамках святочнай праграмы прышла прэзентацыя аўтабіографічнай кнігі Аляксандра Карапюка "Сэнс жыцця". У той жа дзень Аляксандру Аляксандравічу была ўручана Ганаровая грамата раённага Савета дэпутатаў.

Перад пачаткам імпрэзы ля культурнай установы сабралася шмат людзей. Гэта былі аднавяскоўцы, сябры, родныя і блізкія сlynnага юбіляра, яго бытвая калегі па працы ў сельскай гаспадарцы. Павіншаваць юбіляра прыехалі таксама кіраўнікі раённай улады - старшыня райвыканкама Аляксандар Астроўскі і старшыня раённага Савета дэпутатаў Інэса Белуш. Тут жа была і старшыня Бердаўскага сельскага Савета Галіна Субботка. У парадным гарнітуры, які ўпрыгожвалі шматлікі ордэны і медалі, падыходзіў Аляксандар Аляксандравіч да кожнага, кожнаму паціску руку, для кожнага знаходзіў цёплія прывітальныя слова і, у сяве чаргу, прымаў ад усіх прысутных цёплія віншаванні з юблеем. І вось гаспадары культурнай установы, Аляксандар і Інэса Парфенчыкі, гасцінна запрашаюць усіх прыйдзіць ў будынак і паднізца ў канцэртную залу. Тут уздельнікі імпрэзы знаёміца з кнігай "Сэнс жыцця", а праз кнігу - наінава

"перагортваюць" старонкі жыцця Аляксандра Карапюка.

Напісаць кнігу "пра час і пра сябе" Аляксандар Аляксандравіч цвёрда паабяцаў пяць гадоў назад, у свой папярэдні юбілей. Мэтай стварэння кнігі было пакінуць нашчадкам памяць пра сябе, пра час, на які прыйшоўся доўгі жыццёвы і працоўны шлях, пра людзей, з якімі працаўаў разам і чыно падтрымку адчуваў, нарешце - пра яркую старонку ў гісторыі Бердаўкі, "напісаную" працалюбівым і неабыкавым людзьмі. Аўтар кнігі прызнаеца, што, перш чым пачаць работу над ёй, схадзіў у царкву і паспавядаваўся (перед тым ён шмат гадоў не быў у споведzi) - і з Божай дапамогай за некалькі год напісаў аўтобіографічную кнігу. У стварэнні кнігі пасадзінчай дырэктар Бердаўскай школы Анатоль Крупа. Кніга "Сэнс жыцця" прысвячана памяці дзеда Аляксандра Карапюка - Васіля Вікенцьевіча, чалавека працалюбівага і мудрага, які ва ўсім стаў прыкладам для ўнука, навучыў яго многім вясковым рамёствам. Гэтая кніга - летапіс роду Карапюкоў ад канца XIX стагоддзя да нашых дзён. У ёй прасочваюцца лёссы родных, блізкіх, аднавяскоўцаў, а праз іх - лёс заходнебеларускай вёскі на працягу больш, чым стагоддзя. Аўтар імкнуўся згадаць усіх, з кім перасякаліся яго жыццёвые дарогі, з кім разам ствараў "новую" Бердаўку.

Вядоўцы імпрэзы Аляксандар і Інэса Парфенчыкі правялі кароткі экспкурс па старонках кнігі і біографіі яе аўтара. Найбуйнейшы падрабязы яны спыніліся на амаль 30-гадовым перыядзе старшынства Аляксандра Карапюка ў калгасе "Бердаўка" (да 1975 года - "Барацьбіт"), яго плённай дэпутацкай дзеянісці. Увесь гэты перыяд Аляксандар Аляксандравіч самааддана працаўаў дзеля высакароднай мэты - зрабіць калгас квітнечкай гаспадаркай, а жыццё яго працаўні-

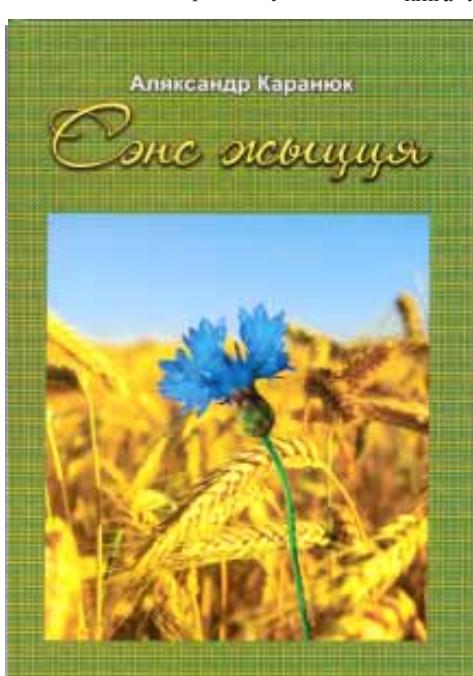
коў - заможным і камфортным. І гэта кіраўніку гаспадаркі удалося. Пры Карапюку калгас дасягнуў вялізных поспехаў, была створана добрая вытворчая база, пабудаваны аўтакты сацыяльнага прызначэння. Як кіраўнік гаспадаркі і дэпутат Аляксандар Карапюк клапаціўся не толькі аб хлебе надзённым - не пакідаў ён па-за ўлагай культуру, ахову здароўя, навучанне і выхаванне дзяцей, усё, чым жывуць вяскоўцы.

З 1967 года ў так званай новай Бердаўцы пачалося будаўніцтва двухпавярховых чатырохкватэрных жылыx дамоў. Пры Аляксандры Аляксандравічы будаваліся адміністрацыйны цэнтр працэлена калгаса, будынак сельскага Савета, гандлёва-сэрвісны цэнтр са сталовай і гасцінцай, лазнева-пральны камбінат, школа, ферма "Філіпкі" і іншыя аўтакты. У дамы бердаўчан прыйшоў газ, а па дарогах праляг асфальт. У 1986 годзе адчынены новыя дзіцячыя садок. Не на апошнім месцы для старшыні былі і культурнае жыццё працаўнікоў гаспадаркі, іх вольны час. Менавіта ў "эпоху Карапюка" пачаў сваю дзеянісць народны сямейны ансамбль Парфенчыкай, які і цяпер з'яўляецца адной з візітак Бердаўкі. Пры актыўным удзеле Карапюка быў адноўлены мясцовы Дом культуры. Варта таксама згадаць штучны вадаём, які ў тых гадах размяшчалася ў цэлай зоне адпачынку.

Увогуле, Бердаўка таго часу адпавадала ўсім патрабаванням цяпешашніх аграгарадкоў (толькі паняцця такога тады не было). У роднай вёсцы з задавальненнем заставалася жыць мясцовая моладзь. Было шмат ахотовых пераехаць жыць і працаўаць у Бердаўку.

- Прыймліваючыся спрадвечных запаветаў, сапраўдны мужчына павінен пабудаваць дом, пасадзіц сад, - казалі вядоўцы імпрэзы. - Дык вось, герой нашага мерапрыемства выканаў гэтыя запаветы з ліхвой. Ён будаваў дамы, ён садзіў сады... І ўсё гэта не дзеля сябе і не дзеля славы. Ён гэта рабіў для людзей, гэта было сэнсам усяго яго жыцця.

**Аляксандар МАЦУЛЕВІЧ,
г. Ліда.**

Аляксандар Карапюк. *Сэнс жыцця*.

528 ст. + 64 ст. іллюстрацій.

На беларускай мове.

Лідская друкарня, 2014 г.

Справа-зачна-выбарная канферэнцыя Менскай гарадской арганізацыі ТБМ

21 чэрвеня ў сядзібе ТБМ (вул. Румянцева, 13) адбудзеца справа-зачна-выбарная канферэнцыя Менскай гарадской арганізацыі ТБМ.

Пачатак реєстрацыі - 9.30.

Пачатак канферэнцыі - 10.00.

Парадак дня:

1. Справа-зачна старшыні.

2. Даклад рэзвізійнай камісіі.

3. Выбары старшыні і новага складу Рады.

4. Рознае.

Дэлегаты вылучаюцца раённымі арганізацыямі згодна з рашэннем Рады.

Collegium Civitas

www.civitas.edu.pl

Якасць на вышыні!

- Еўрапейскі дыплом
- Патранат Польскай Акадэміі Навук
- Гарантывія на кампенсаванні аплаты

tel: +48 22 656 71 89

admissions@collegium.edu.pl

Калегіум Світас, Рэспубліка Польшча, г. Варшава

ДЗЕНЬ НАЦЫЯНАЛЬНай ПАМЯЦІ Ў ЛІДЗЕ

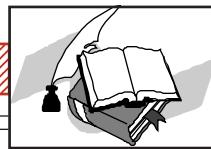
У гадавіну гібелі Юльяна Саковіча, Леаніда Маракова і Валянціна Ваўчка на іх магіле была адпраўлена заўпакойная ліція. Ліцію адпраўлялі лідскія святасты Ўладзімір Камінскі і Аляксей Глінскі. Акрамя забітых у гэты дзень дзеячоў святасты ўспамянулі звязаных з Лідчынай Кірыяна Кандратовіча і Пятра Біцэля, а таксама іншых выбітных праваслаўных беларусаў: князёў Астрожскіх, Максіма Багдановіча, Канстанціна Міцкевіча (Якуба Коласа), Васіля Быкаўца і Генадзя Бураўкіна.

Ліція па добры традыцыі адпраўляеца ў гэты дзень выключна на беларускай мове.

На набажэнстве прысутнічалі сябры ТБМ і іншых грамадскіх арганізацый з Ліды і Бярозаўкі.

*Наш кар.
Здымкі
Г. Бурачэўскай.*

Гарадзенскія абласная і гарадская спрэваздачна- выбарныя канферэнцыі ТБМ

У нядзелю, 15 чэрвеня ў Гарадні адбыліся гарадзенскія абласная і гарадская спрэваздачна-выбарныя канферэнцыі ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны".

Былі заслушаны спрэваздачныя даклады старшынь Гарадзенскай абласной арганізацыі А. Кроі і Гарадзенскай гарадской арганізацыі А. Пяткевіча, а таксама старшынь рэвізійных камісій за мінулы

перыяд.

Асноўны кірунак дзеянністі таварыства зараз - гэта змаганне за беларуское наўчанне, кахае Алеся Крой.

- Кожны год, а гэта ўжо фактычна 4 гады і 2 месяцы, мы аддаём менавіта гэтай працы. Яна вельмі цяжкая, таму што знайсці людзей, якія могуць выступаць перад аўдыторыяй, не проста, па розных прычынах. Дзякую тату, хто адгукаетца і ўдзельнічае. Бо ў нас больш за 30 школ. І гэта дае хоць пакрысе, але невялічкія вынікі.

Была абмеркавана моўная сітуацыя ў горадзе і вобласці. Выступілі цікавыя людзі, якія робяць ўсё маўчымае для паляпшэння гэтай сітуацыі.

Сярод пунктаў рашэння - пастанова аб юрыдычнай

рэгістрацыі Скідзельскай гарадской арганізацыі ТБМ.

Былі абраныя старшыні, рады і рэвізійныя камісіі арганізацыі на новы адрэзак часу. Старшынём Гарадзенскай абласной рады зноў абраны Аляксей Пяткевіч. У гарадскую раду абраны:

1. Крой А.І.
  2. Суднік С.В.
  3. Пяткевіч А.М.
  4. Міцюкевіч А.І.
  5. Кісель Н.А.
  6. Савянкова Т.А.
  7. Карнялюк В.Р.
  8. Буднік І.Ф.
  9. Тарасава С.М.
- У рэвізійную камісію Гарадзенскай гарадской арганізацыі ТБМ абраны:
1. Хільмановіч У.У.
  2. Аміялішка М.В.
  3. Капіца Г.В.

Былі абраныя дэлегаты на чарговы з'езд ТБМ, а таксама выказаны рэкамендацыі па кандыдатурах у склад рэспубліканскай Рады ТБМ імя Ф. Скарыны ад Гарадзеншчыны.

Праца працягваецца.

Naukar

Можа, з футболам будзе лепей?

Нацыянальная дзяржаўная
тэлерадыёкампанія
Рэспублікі Беларусь

220807 г. Мінск, вул.Макаёнка, 9,
тэл. 267-75-95, факс + (375 17) 267-81-82
E-mail: tvt@all.tvt.by

Национальная государственная
телерадиокомпания
Республики Беларусь

220807 г. Минск, ул.Макаёнка, 9,
тел. 267-75-95, факс + (375 17) 267-81-82
E-mail: tvt@all.tvt.by

03.05.2014 № 535/04-15/1061
На № 40 ад 04.05.2014

Старшыні грамадскага аўяднання
"Таварыства беларускай мовы
імя Ф. Скарыны"
Трусаву А.А.

Паважаны Алег Анатольевіч!

Мы шчыра ўдзячны Вам за праяўленую цікавасць да тэлевізійных трансляцый і аналітычных спартыўных праграм з хакейнага першынства свету, якія выходзяць у эфір на тэлеканалах Белтэлерадыёкампаніі.

Аднак дазвольце нагадаць, што ў адпаведнасці з артыкулам 17 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь дзяржаўнымі ў нашай краіне з'яўляюцца беларуская і руская мовы. Таму мы даем нашым тэлекаментатарам поўную свабоду выбара, на якой мове ім весці свае рэпартажы і аналітычныя праграмы.

На жаль, павінны з Вамі пагадзіцца, што сёння беларуская мова займае зусім не тое месца ў нашым паўсядзённым жыцці, якога яна заслугоўвае. Аднак пачынаць змены да лепшага ў гэтым накірунку патрэбна не з тэлебачання, а са школы, з пачатковай адукцыі.

У той жа час, хацелі б адзначыць, што пэўная колькасць спартыўных праграм выходзіць у эфір менавіта на беларускай мове. Па-перше, гэта "Відэажурнал Лігі чэмпіёнаў УЕФА" і некаторыя выпускі "Агляд тура Англійскай футбольнай лігі", каментатарам якіх з'яўляецца Павел Баранаў. Таксама на беларускай мове свае рэпартажы вядзе каментатар Дзмітрый Герчыкаў. Родную мову Вы можаце пачуць і ў спартыўных навінах.

Вельмі спадзяёмся, што ў хуткім часе колькасць спартыўных праграм на беларускай мове ў эфірых наших тэлеканалаў павялічыцца.

З павагай,

Генеральны прадзюсер С.Р. Булацкі.

Ушанаванне памяці Міхала Валовіча

У нядзелю, 15 чэрвеня, у вёсцы Парэчча Слонімскага раёна адбылося ўшанаванне аднаго з кіраўнікоў паўстання 1930-1831 гадоў супраць Расійскай імперыі Міхала Валовіча і яго 12 паплечнікаў.

За суткі да гэтага мерапрыемства супрацоўнікі Слонімскага РАУС наведалі кватэры некалькіх сяброў Слонімскага згуртавання дэмакратычных сіл і папярэдзілі, што гэта мерапрыемства несанкцыянованае. У прыватнасці, супрацоўнікі міліцыі пабывалі ў суботу, 14 чэрвеня, на кватэрах Івана Шэгі, Івана Бедкі і Алеся Масюка. Атрымліваючы, каб на могілках наведаць магілы памерлых продкаў і ўскласці кветкі, трэба браць дазвол у райвыканкаме, бо гэта, маўляў, масавае мерапрыемства.

Тым не менш, па дазволе на ўшанаванне Міхала Валовіча ў Слонімскім райвыканкаме ніхто не звяртаўся. І ў нядзелю

традыцыйна ўсе сабраліся каля памятнага крыжа ў гонар паўстанцам, які знаходзіцца на Парэцкіх могілках. Акрамя слонімцаў у Парэчча завіталі сябры з Гомеля, Менска, Ліды, Дзятлава.

Мерапрыемства адкрыў кіраўнік слонімскай суполкі БХД Іван Бедка. Пасля

выступу літаратара, гісторыка і краязнавца Слоніма Сяргея Чыгрына, які распавёў пра змагары шлях Міхала Валовіча і яго паплечнікаў. Пра Міхала Валовіча і пра няпросты сённяшні час на Беларусі ў сваіх выступленнях казалі першы намеснік старшыні Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны Алены Анейсім, былы педагог з Дзятлава Валер Петрыкевіч, прамаўляючы і спявалі патрыятычныя песні беларускія барды Андрэй Мельнікаў з Гомеля і Зміцер Бартосік з Менска...

Памяць пра аднаго з нацыянальных герояў на Беларусі жыве і будзе жыць заўсёды.

Барыс Баль.
Беларуское Радыё Рацыя.
Фота аўтара.

Калі за адраджэнне мовы, читай, спадарства, "Наша слова"!

Шаноўныя сябры, заканчываючы падпіску на другое паўгоддзе 2014 года. У каталогу інфармацыйнай пра газету знаходзіцца на стр. 68. Цана змянілася нязначна. У 2014 годзе мы працягваем выхадзіць на вясмы палосах. Газета мае добры рэдакцыйны партфель і плануе для друку тэксты самых розных матэрыялаў, з рознымі поглядамі і падыходамі, у тым ліку і адрознімі ад пазыцыі рэдакціі. Мы будзем працягваць друк мовазнаўчых і гістарычных матэрыялаў у выкладанні тых аўтараў, якіх вы не знойдзіце на старонках іншых выданняў. Мы не стараемся навязваць чытчу сваю думку і погляды, а падаём паведамленні і меркаванні нашых чытчоў. Чытайце, даведайцеся, думайце. Будзьце з намі, і вы будзеце з усёй Беларусью.

РП - 1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету часопіс **63865**
індэкс выдання

НАША СЛОВА

(назва выдання)

Колькасць камплектаў **1**

На 2014 год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Куды

(адрас)

(паштовы індэкс)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТАЧКА

на газету часопіс

63865

індэкс выдання

НАША СЛОВА

(назва выдання)

Кошт	падпіскі пераадрасоўкі	39900 руб.	руб.	Колькасць камплектаў	1

На 2014 год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Куды

(адрас)

(паштовы індэкс)

Маральны выбар героя Васіля Быкава

Васіль Быкаў па праву лініца выдатным беларускім пісьменнікам. А шлях да гэтага прызнання не быў вельмі лёгкім. У абдымках лесу пісьменніку ніколі не было ўтульна. Пераадолець цяжкасці, якія чыніліся савецкай ідэалагічнай сістэмай, вытрымаць знішчальную крытыку і прайсці выправаванне сумленнем было дадзена не кожнаму. Васіль Быкаў заўсёды заставаўся верным праўдзе жыцця, рашуча не прымай анікіх масак, за якім іншыя спрабавалі схаваць сваё сапраўднае ablічча.

Васіль Быкаў прыйшоў у літаратуру, адчуваючы сябе абавязаным расказаць пра тое, "як нялёгка давалася яна нам - наша перамога", якія герайчныя намаганні мільёнаў людзей спартрэбліся для таго, каб здабыць яе ў агні зачытых бітваў. І само гэта адчуванне - праўдзівасць у паказе вайны - мае вельмі вялікае значэнне, і звязана гэта з тым, што Васіль Быкаў сапраўды пісаў ад імя пакалення сваіх равеснікаў і ўвогуле франтавікоў, не толькі тых, хто застаўся жывым, але і тых, хто аддаў сваё жыццё дзеля перамогі над фашызмам.

Пісьменнік свята заходзівае вернасць франтавому братэрству воінаў Вялікай Айчынай, змацаванаму агульнымі пакутамі, пралітай крыві і здабытай перамогай. Гэтае венрасць кікала мастака зноў і зноў напамінае сабе і іншым: паказаць праўду вайны" без падфарбованаўня - такой, якай яна ёсць."

Трагічнае бачанне вайны ў прозе Васіля Быкава выйўлены надзвычай моцна, ярка, мэтанакіравана і больш паслядоўна, чым у любога іншага з нашых пісьменнікаў. Але ён адмаўляўся ад паказу герайму ўсяго народа, яго самаахвяраваць ў барацьбе з нямецкім фашызмам у цэлым. Яго невялікія аповесці з амежаваным падзеіным і прасторава-часавым абсягам і нешматлікім ў кожным творы героямі маюць вялікае пісіхалагічнае значэнне. Яны праўдзіва, без прыгладжвання і спрошчанасці паказваюць чалавека на вайне у глыбінай сутнасці асобы. З вялікай павагай пісаў Васіль Быкаў пра людзей, якія вынеслі асноўныя цяжкія вайны, сярод іх ён шукаў і знаходзіў сваіх герояў.

Сюжэтную аснову аповесці "Жураўліны крык" складае гісторыя пра тое, як шасцёра чырвонаармейцу восенню 1941 года крыху няпоўныя суткі абаранялі "звычайныя чыгуначныя пераезд". Праўда, гэта своеасаблівые суткі - на працягу іх загінуць усе герой твора.

Пераканальна паказвае пісьменнік і тое, як нялёгка яго герой, звичайнік шараговы ўздельнік вайны, прывыкаюць да вееных нягод, як гэтыя людзі, адарваныя ад любімага заняцця, ад звычайных жыццёвых умоў, ператвараюцца ў байкоў, здольных у крытычную хві-

ліну смяртэльнай барацьбы з ворагам ахвяраваць сабой. Кожнага героя гэтай аповесці чакаў свой лёс. І выглядаюць яны таксама вельмі звичайна, зусім негераічна, а то і ніякавата, як трываліці гадовы канцыдат мастацтвазнаўства з Ленінграда Барыс Фішар. Пісьменнік не прыўзімае, не герайзуе знарок Фішара, а наадварот, паказвае яго звичайнасць, нават яго няўмenne па-сапраўднemu змагацца з больш хітрым, лепш вывучаным у вееных адносінах ворагам. Мужна памерці - гэта адзінае, што застаўша Фішару. І ён напружвае ўсю сваю волю, каб апошнім, але затое пэўным стрэлам забіць хоць бы аднаго гітлероўца. І ён дамагае свайго - аднаго фашиста знішчае, але гіне і сам. Так сцвярджаеца думка, што на вайне, як і наогул у жыцці, лёгкага геройства не бывае.

Аматарам лёгкіх подзвігаў у "Жураўлінім крыку" выступае Алік Аўсееў - распешчаны "матын сынок", фанабэрсты і самаўплёнены ў сваім самалюбівым перакананні, што ён "куды разумнейшы, чым усе тыя, хто ў гэтым армейскім жыцці быў побач з ім". Жадаючы здзівіць свет, ён і на перадавую ішоў з намерам здзейсніць "які-небудзь геройскі ўчынок". Але там Аўсееў церпіць крах. Пасля першага ж бою, ён стаў кlapаціца адно пра тое, каб "як уцалець" і скончыў прамой здрадай, спробай уцячы з баявых пазіцый, за якую і быў расстраляны. Гэта, вядома, не выпадковасць, а лагічны, заканамерны фінал легкадумнага, павярхуна га вусім чалавека, які вельмі ж захапляўся сабою, сваімі выдуманымі, уяўнымі талентамі, але ніколі не ўмёў і не хацеў сур'ёзна працаўца, увогуле не жыцця, а прыладжваўся да жыцця.

Псіхалагічна больш складаны вобраз другога здрадніка - Івана Пшанічнага. Гэта быў чалавек з неблагім задаткамі. Але яму нідзе не давалі ходу з-за бацькі - раскучанага селяніна. І Пшанічны ўрэшце ўзnenавідзеў бальшавікоў. Трапіўшы ў пачатку вайны на фронт, ён добрахвотна пашёў здавацца гітлероўцам, маркуючы, што пераможцамі будуть яны. А тыя Пшанічнага расстралялі, не пажадаўшы слухаць ніякіх яго тлумачэнняў. Такім сюжэтным паваротам В. Быкаў выразна падкрэслівае, што ён ніяк не апраўдае здрадніцтва і здраднікаў.

У заключных раздзялах аповесці туга па чалавеку, які павінен загінуць на імя будучай перамогі, дасягае выключнай напружнасці і сілы.

Перад намі самотны, адзінокі Глечык, яшчэ нядайна маладзенькі, неабстраляны на чічок, радавы "са свежымі, сумнімі вачымі". Усяго на некалькі гадзін перажыў ён сваіх таварышаў па зброі. І вось цяпер Глечык чакае свайго "смяротнага часу". Аднак не можа баць ратаваць сваё жыццё, уцякаючы ад ворагаў, бо гэта было бы здрадай справе, ба-

знароцьстага ўзвышэння. Гэта вынаходлівы, востры на языке, але дбайны ў працы хлопец са схільнасцю да разыскі. У адрозненне ад Аўсееева, які аказаўся нікчымным палахліцам, Свіст гіне мужна, пасалдацку - у двубою з варожкім танкам.

Мужна трymаеца да канца і старшына Рыгор Карпенка. Жыццё, асабліва мірнае, без праклятai вайны, ён цініць, аднак памірае з думкай зноў жа не пра сябе ці сваю цяжарную маладую жонку, якую кахаў, а з клюпагам пра тое,

ці адбіта чарговая атака. Яны, гэтыя героі, розніцахарактарамі, жыццёвай спрэктыванасцю і іншым, але падобныя сваёй гатоўнасцю, калі трэба, змагацца да канца і тым, што ўсе яны належаць да вялікай арміі звичайных радавых барацьбай з фашызмам.

Праблема маральнага выбару героя на вайне характэрная для ўсёй творчасці В. Быкава. Гэтая праблема стаўіца практычна на ўсіх яго аповесцях: "Альпійская балада", "Абеліск", "Сотнік" і інш. У аповесці Быкава "Сотнік" падкрэслена завостраная праблема сапраўднага і ўяўнага геройства, якія складае сутнасць сюжэту твора. У аповесці супрацькающаца не прадстаўнікі двух розных светаў, а людзі адной краіны. Героі аповесці - Сотнік і Рыбак - у звичайных умовах, магчымы, і не прайвілі сваю сапраўдную натурү. Але для гэтага чалавека маральны выбар заўсёды адназначны - праўда вышэй за захлусню, вернасць вышэй за зраду. Маральны выбар і ёсць сапраўдны подзвіг.

Мне падабаецца, як піша пра вайну Васіль Быкаў. У яго творах мала батальных сцен, эфектных гістарычных падзеяў, але затое яму ўдаецца з вялікай глыбінай перадаць адчуванні радавога салдата на вялікай вайне. На прыкладзе самых стратэгічных нязначных ситуаций аўтар дае адказы на складаныя пытанні вайны. Васіль Быкаў будзе сюжэты толькі на драматычных момантах вайны мясцовага, як кажуць, значэння з удзелам простых салдат. Крок за крокам аналізуючы матывы паводзін салдат у экстремальных сітуацыях, пісьменнік дабраеца да глыбін пісіхалагічных станаў і перажыванняў сваіх герояў.

Кожны твор Быкава нечым блізкі чытачу: звичайныя людзі, звичайнае жыццё, вайна. Прачытаўши Быкава адзін раз, не забудзіш яго ніколі. Таму што быкаўская праўда - гэта праўда нашага народа, нашых дзядоў і прадзедоў, і вялікі дзяк Васілю Быкаву за тое, што ён змог прайсці праз жудасныя цяжкасці і застацца чалавекам. Дзякую за тое, што паказаў людзям, дзеля чаго павінны мы жыць, дзе ёсць праўда і дабрinya. Дзякую за тое, што працаўшы амаль на працягу ўсяго жыцця дзеля беларускага народа і быў сапраўдным чалавекам.

Вайна ў аповесці "Знак бяды" паказана трохі іначай, чым у ранейшых аповесціх аўтара. Цяпер у цэнтры твора, яго галоўнімі героямі сталі не салдаты ці партызаны, а звичайныя, так званыя мірныя жыхары, якія па дауніх агульнапрынятых уяўленнях увогуле не павінны быті ўдзельнічыць у вайне. Але якраз яны з

СЦЯЖЫНАМИ РОДНАГА ГОРАДА

Цікавая экспурсія па адметных мясцінах горада адбылася днімі пры культурна-рэлігійным цэнтры Віцебскага кафедральнага касцёла Езуса Міласэрнага. Пачалася яна з наведання адной з самых старых у абласным горадзе каталіцкіх святыні - касцёла святой Барбары. Пра гісторыю храма, перыпетіі яго лёсу, дзень сённяшні распавёў удзельнікам мерапрыемства кіраунік парафіяльной супольнасці касцёла айцец дамініканін Крыштаф Коцян. Паляк паводле паходжання, ён уразіў прысутнікамі перамычкай, якія спачынали на ўсё сваю памяркоўніцу, не баявітасці і схільнасці лепш саступіць, чым спрачацца, ваяваць з другімі, - не зважаючы на ўсё гэта, Пяtron кідае адкрытымі вялікія паліціям, выклік, які аплочвае самай вялікай на гэтым свеце цаной - сваім чалавечым жыццём.

Другім пунктам маршруту экспурсантаў стаў Старасімёнаўскі могілкі, дзе побач з фрагментамі цаглянай брамы 19-га стагоддзя сёння месціца сімвалічна магілка пахаванай дзесьці ў лютаранская частцы кладоў Дарты Плекшан, маци класіка латышскай літаратуры Яна Райніса - творцы, чый голас неаднайчы настойліва гучачаў у Латвіі ў 20-я гады ў абарону правоў беларускай нацыянальной меншасці, і чый прыезд у лістападзе 1926 года ў Віцебск на адкрыцці БДТ-2 (цяпер - тэатр імя Якуба Коласа) яскрава засведчыў прыхільнасць знакамітага латыша, 150-гадовы юбілей якога будзе адзначацца ў наступным годзе, да нашага краю. Пра ўсё гэта, як і пра іншыя адметныя куткі самых старых у горадзе могілак (напрыклад, месца супачыну мастака Юдэля Пэна), распа-

вялікай прысутнім былы дырэктар Віцебскага літаратурнага музея Святланы Казлова і арганізатор мерапрыемства пісьменнік Франц Сіўко.

А самай багатай на адкрыцці аказалася вандрўка па цэнтры Віцебска, якую правёў захоплены мінушчынай і харастром родных краівідай чалавек, шматгадовы старшыня гарадской суполкі Таварыства беларускай мовы, тэхнар паводле адукацыі Валянцін Арлоў. Яго змястоўны, шчодра іностраваны фотаздымкамі беларускамоўны аповед пра касцёлы, цэрквы, сінагогі горада, даунейшыя і сінняшнія, безумоўна, стаўся не толькі выдатным сведчаннем верацярпімасці многіх пакаленняў віцеблянаў, іх здольнасці да аднаўлення веры, але і своеасаблівым урокам паважлівага стаўлення да сваіх гісторыяў, здабытаку культуры, мовы.

Зміцер Шыловіч.

З гісторыі школоўскага касцёла Святых Пятра і Паўла

(Да 165 годдзя будаўніцтва святыні)

Як сведчаць гісторычныя крыніцы, каталіцкія святыні ў Шклове існуюць пачынаючы з XVI стагоддзя. У дакументах паведамляеца, што ўжо на той час у Шклове існавалі фарны касцёл і кляштар ордэна Дамініканцаў, заснаваны ў 1592 годзе. Будаўніцтва мураванага кляштара разам з касцёлам была завершана ў 1619 годзе.

Пасля заключэння ў 1569 годзе Любінскай уніі і ўтварэння Рэчы Паспалітай дзейнасць Касцёла значна актыўнейшала. Аляксандар Хадкевіч, да якога Шклой перайшоў у спадчыну, запрасіў у горад айцоў-дамініканцаў. Каталіцкі манасцір ордэн дамініканцаў быў створаны Святым Дамінікам у 1214 годзе ў Францыі. Найважнейшымі кірункамі дзейнасці дамініканцаў было паглыбленае вывучэнне тэалогіі з мэтай падрыхтоўкі пісьменных прафесійных прападаваніяў і місіянерская дзейнасць.

Аляксандар Хадкевіч забяспечвае будаўніцтва і ўтриманне кляштара, ствараеца, які захоўваеца ў Дзяржаўным гістарычным архіве Беларусі, дае ўяўленне пра знешні выгляд кляштара дамініканцаў. Галоўнае месца ў комплексе займаў мураваны касцёл са званіцай. Побач размяшчаўся кляштар, які меў падсобныя памяшканні: клець, ляднік, сянніцу, дзве канюшні, вазоёну, мураваную піварнню, старую драўляную лазню, а таксама калодзеж з драўлянымі коламі і вязіны сад.

Па дадзеных польскай даследчыцы старажытнага Шклова Марыі Тапольской, школоўскі кляштар быў, мабыць, найвялікшым сярод дамініканскіх кляштароў на Беларусі. Тут знаходзіліся вельмі каштоўныя абразы і вялікая бібліятэка. Манахі (каля 20 чалавек) вывучалі філософію і тэалогію. Велічны касцёл Святога Тамаша Аквінскага быў аbstаляваны арганам і ўзвышаўся над наваколлем. Каля кляштара ў 1654 годзе паходзілі жаўнеры, забітых у бітве пад Шкловом, што адбылася 12-га жніўня між войскамі Вялікага Княства Літоўскага на чале з

Янушам Радзівілам і маскавітамі. Усяго ж на той час у Шклове налічвалася 30 асобаў каталіцкага духавенства, каля 300 вернікаў каталікоў (ад 3,5 да 5,0 працэнтаў жыхароў горада).

Які лёс напаткаў гэтыя найбольш старажытныя каталіцкія пабудовы? У "Магілёўскай хроніцы Трафіма Сурты і Юрыя Трубніцкага" паведамляеца, што ў 1690 г. "Пан Бог адведаў агнём горад Шклой, амаль уесь замак з вялікай вежай, фарны касцёл і крамы пагарэлі". Пасля гэтай даты фарны касцёл у Шклове ў гістарычнай літаратуре больш не згадваеца, а вось кляштар дамініканцаў праіснаваў да 1832 г. (на іншых звестках - да 1840 г.) і быў зачынены па загадзе імператара Мікалая I у суязі з мерапрыемствамі па русіфікацыі Беларусі, якія праводзіліся Расійскай Імперыяй. Як і большасць іншых зачыненых кляштароў, ён быў прыстасаваны для воінскага пастою, а клеркі адпраўлены ў Гінск. Забальзамаванае цела Аляксандра Хадкевіча перанеслі ў касцёл на каталіцкіх могілках і, як сведчаць гістарычныя крыніцы, яго магіла была цэлай яшчэ ў пачатку XX ст.

Часткова сцэны касцёла і кляштара захоўваліся яшчэ ў перадваенны перыяд. Каинчатковая быў разабраны жыхарамі наваколля падчас пасляваенняй айбудовы. Пра месца, дзе калісці знаходзіўся кляштар і велічны касцёл, нагадваюць курганы. Жыхары наваколля і зараз называюць гэта месца "кляштар", калі размова датычыць тых курганоў.

У 1769 годзе пачалося будаўніцтва горада на новых месцах за 2,5 кіламетры на поўнач, калі вялікі пажар знішчыў амаль 300 домаў "Старога месца". Інвентары 1763-1764 гадах гаворыць пра выкарочуванне лесу і складаванне вялікай колькасці будаўнічых матэрыялаў пад кляштаром за горадам. Ужо тады, тагачасны гаспадар Школоўскага графства Адам Чартарыйскі, задумаваў пашырыць горад. Будаўніцтва "Новага месца" завяршылася каля 1778 года. Галоўнаю пабудову быў комплекс гарад-

Святы Тамаш Аквінскі

ской ратушы з гандлёвымі радамі, а таксама будынкі пошты, праваслаўнай царквы, жаночага манастыра, яўрэйскай школы.

У 1803 годзе Шклой наведаў вядомы рускі акадэмік В.В. Севяргін, які, апісваючы галоўныя пабудовы горада, называў і драўляны касцёл. Больш дакладных крыніц пра існаванне драўлянага касцёла ў Шклове пакуль не вядома. Пачынаючы з другіх палавін XIX стагоддзя гістарычныя дакументы згадваюць ўжо мураваны касцёл.

Даследчык гісторыі Шклова А. Лукашэвіч сцвярджае, што для будаўніцтва мураванага касцёла выкарыстоўваліся рэшткі будынка тэатра, які быў пабудаваны ў Шклове яшчэ пры С. Зорычу. Аб tym, што касцёл у Шклове пераабсталяваны з былога тэатра

кальцынаваны кляштар і зараз называюць гэта месца "кляштар", калі размова датычыць тых курганоў.

Будынак тэатра быў пабудаваны ў Шклове ў 1780 годзе. Архітэктарам тэатра быў "...фларэнційскай артылерый пратарычы" Павел Барцапці, які да прыезду ў Шклой "знаходзіўся пры воінскіх тэатрах Маскоўскім і Пецярбургскім" і "падархітэктор" Павел дэ Фейль, "ураджэнец сербскай нацыі".

Пра яго, некалі велічны будынак, паведамляў адзін падарожнік, прайезджаўшы праз Шклой у 1844 годзе: "У недалёкай адлегласці ад руін корпуса таксама відаць вартаўня жало аўгустінскага часу: мноства раскіданых пліт, фан-

тасцічна звіслых арак і сагнутых сцен, якія готовы абваліцца ад першага дотыку. Дзвярамі, заваленымі смецием, мы прабаўліся ў былы тэатр. Па правільнай архітэктуры, па рэштках некаторых арабесак і бронзы можна заключыць пра выхаваны густ будаўніка...".

Таксама захаваліся звесткі, што касцёл пабудаваны на зямлі перададзенай генерал-маёршай Марыяй Цуката на падставе дарчай ад 15 лютага 1838 года памерамі 50x50 сажняў. 12 жніўня 1849 года школоўская святыня асвячана архібіскупам Казімірам Дмахоўскім. Даўжыня будынка - 13,5, шырыня - 7, вышыня - 5,25 сажняў.

Архіўныя крыніцы захоўваюць падрабязнае апісанне будынка касцёла. Сцены звонку і ўсярэдзіне тынковавыя, скляпенне падпіраюць 6 калон. Падлога драўляная, у прэзбітэрыі і навах выслана каляровымі пілткамі. Столъ драўляная, памаліваная, дах накрыты бляхай і памаліваны. З франтону драўляная вежа з жалезным пазалочаным крыжам, на другім канцы на пастамэнце таксама жалезны пазалочаны крыж. Вакол пракладзены вадасцёкі.

Пры галоўным алтары альтанкай з намаляванай на палатні Апошняй Вячэрнай. Па баках фігуры Св. Амбрасія і Св. Аўгустына. У сцяне абрэз Божай Маці з Дзіцяткам Езусам на руках у пазалочанай рызе і каронах. Гэты абрэз зачыненіца абрэзом Святой Троіцы, у драўлянай пазалочанай раме. Паверх гэтых абрэзў абрэз Божай Маці Ружанцовай з Езусам на руках. Па баках абрэз два анёлы.

Другі алтар, з правага боку, з абрэзом Св. Антонія з Падуі з Дзіцяткам Езусам на руках, унізе ніша, дзе размяшчаецца фігура Божай Маці.

Трэці алтар, з левага боку, на мураваным падмурку, з абрэзом Укрыжаванага Езуса Хрыстуса, унізе абрэз Св. Міколы.

Стацый дарогі Крыжоўай Езуса Хрыстуса - 14. Абрэзы чатырох Св. Евангелістай. На хорах арган на 11 галасоў.

Плябанія займае зямлі 2000 квадратных сажняў, ахвяраваны Аляксандрам Хадкевічам. На пляны дом для духавенства, даўжыня - 18, шырыня - 14 аршын. Дабудавана кухня. Мураваны склеп-падвал, студня, лядоўня, дом для прыслуги. Пры гэтым доме памяшканне для навучання дзяцей малітвам і катэхізісу. Усе забудовы накрыты гонтай. Есць хлеў.

Таксама ў цэнтры мясцічка ёсць дом, аддадзены ў арэнду Дзехцярову. На адлегласці 7 вёрст касцёл мае 36 дзесяцін зямлі, аддадзеная ў арэнду мешчаніну Гаўрылу Відзмонту. Каля горада (адна вірста) ёсць парафіяльныя могілкі, тут пабудавана капліца ў 1852 годзе. Могілкі абнесены драўлянымі плотам. Галоўныя ахвяравальнікі парафіі: генерал-маёрша графіня Марыя Цуката, Аляксандар Хадкевіч.

Вядома, што ў школоўскім касцёле працавалі святы: арцыбіскуп Казімір Дмахоўскі, кс. Антон Калянкевіч, кс. Адольф Сянкевіч, кс. Пётр Зялінскі. Таксама ў дакументах нацыянальна-вызвольнага паўстання 1863 года згадваеца прозвішча школоўскага ксендза Пржыялкоўскага. Разам з пачучнікам Антоніем Аленскім Пржыялкоўскі быў адным з кіраўнікоў атрада паўстанцаў прыняўшых сакрамант святарства. Быў таксама прафесійным парашчам парафіі ў Чэрыкаве. У 30-я гады працаваў у Менскай дыяцэзіі. Гэта быў апошні каталіцкі святы, які працаваў у старадаўніх Другой сусветнай вайны. Расстраляны ў 1912 годзе.

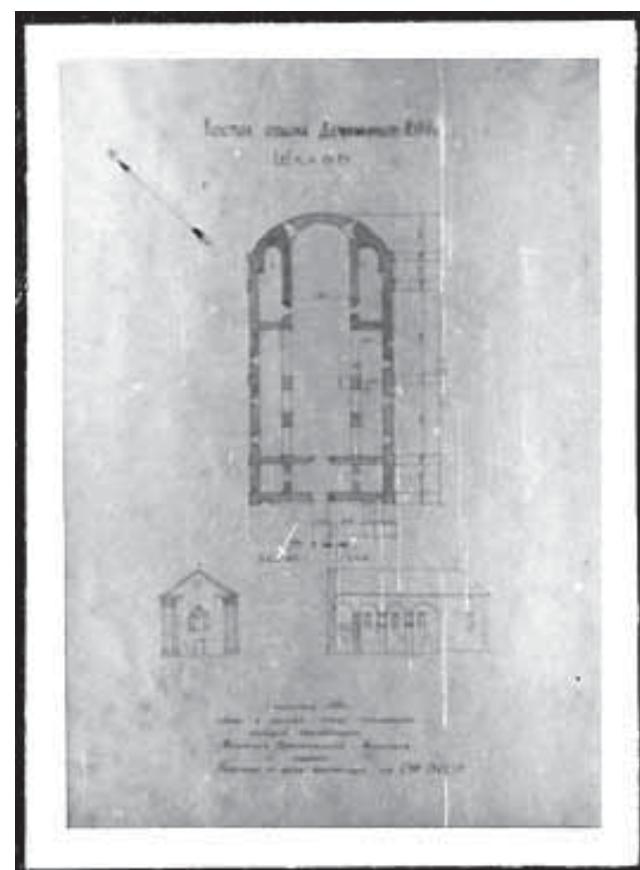
З успамінаў Альдоны Баніфациеўны Аляхновіч, былой жыхаркі вёскі Рыжкавічы: "Мой родны дзядзя Ярашэвіч Станіслаў Антонавіч скончыў духоўную семінарыю ў Санкт-Пецярбургу. Працаўаў у Школоўскім касцёле, потым у іншых парафіях. Карыстаўся вялікай павагай у вернікаў. Каля пачаліся рэпрэсіі, мы вельмі хваляваліся за яго. Станіслаў Антонавіч разумеў, што яго павінны арыштаваць, і падрэдзіў нас, сваіх родных, каб не падыходзілі прылюдна да яго. Сам ён па-ранейшаму выконваў свой святыскі абавязак, якія мог падтрымліваць вернікаў і толькі сваім поглядам у час набажэнства падтрымліваў сувязь з намі".

У 1923 годзе школоўскім прафешчам быў ксендз Антон Ярмаловіч (1897-1937). Скончыў духоўную семінарыю ў Санкт-Пецярбургу. У 1917 годзе прыняў сакрамант Святарства. У 1919 годзе быў арыштаваны як закладнік, калі працаўаў вікараем у Менску. Вызвалены, але ўжо ў судзені 1921 года паўторна арыштаваны ў Магілёве. Пасля вызвалення працаўаў у парафіях Пецярбургскага, Віцебскага і Дрыса-Себежскага дэканатаў. Пастаноўка Калегіі ДПУ ад 29 кастрычніка 1933 года асуджана на 10 гадоў лагера на Салавецкіх астраўах. Пастановай "Трайкі" НКУС 9 кастрычніка 1937 года асуджана на смерць і растроўлена 3 лістапада 1937 года ў пасёлку Сандарманаха пад Мядзведжагорскам.

(Заканчэнне на ст. 8.)

Касцёл Св. Тамаша Аквінскага і Кляштар Дамініканцаў паводле гравюры 17-га стагоддзя

План касцёла

Казімір Дмахоўскі

З гісторыі шклоўскага касцёла Святых Пятра і Паўла (Да 165 годдзя будаўніцтва святыні)

Апошнім шклоўскім прафашчам ў перадваенны час з 1925 па 1930 год быў ксёндз Яўген Крулікоўскі (1875-1935). Скончыў духоўную семінарыю ў Санкт-Пецярбургу. У 1899 годзе прыняў сакрамант Святарства. Працаў вікарый у Пінску, прафашчам у Пірамі Рыбальскі, Генрык Глябовіч, Антон Святаполк-Мірскі, Вітольд Раруха, але доўга яны не прапрацавалі - у выніку даносаў гэтых духоўных асобаў быў расстраляны.

У верасні 1944 г. на вызваленую ад нямецкіх захопнікаў Магілёўшчыну працаў вікарый у ксёндз Баляслав Сперскі, які працаў у Орши і Магілёве да траўня наступнага года. Абавязкі прафашчага магілёўскага касцёла святога Станіслава з 1944 да 1947 г. выконваў ксёндз Мечыслаў Малыніч. На жаль, адзіны касцёл на Магілёўшчыне быў зачынены, а ксёндз Малыніч арыштаваны і сасланы ў лагер. Найболей ветрагодна, хтосыці са згаданых святараў у той складаны час наведваў і парафіі Шклоўшчыны, але пасля 1947 г. свабодна адпраўляць каталіцкае

Даведка аб рэабілітацыі кс. С. Ярашэвіча.

Ксёндз Баляслав Сперскі

набажэнства на Магілёўшчыне стала немагчымы.

...Жыццё няспынна ідзе наперад. На пачатку 1994 г. упершыню за апошнія гады да школоўскіх католікаў прыехаў святар Браніслав Карвоўскі. З той пары і началіся рэгулярныя набажэнствы ў Шклове. Напачатку вернікі збираліся каля разбуранага будынка касцёла, а потым знайшлася і страха над галавой...

Прайшло пяць гадоў. Шклоўская святыня паволі набывала свой першапачатковы выгляд. І вось настала свята: 20 верасня 1999 г. адбылося ўрачыстае асвячэнне касцёла святых Пятра і Паўла. Асвячэнне адноўленай святыні праводзіў кардынал Казімір Свентак, Мітрапаліт Менска-Магілёўскі, Апостальскі Адміністратор Пінскай дыяцэзіі. Пасля ўрачытай малітвы ён павінішаваў прысутных са святам і падкрэсліў, што касцёл у Шклове стаў чацвёртай каталіцкай святынёй на Магілёўшчыне. Пан Бог не пакінуў школоўскіх вернікаў сіротамі.

Аляксандр Грудзіна.

Падчас набажэнства

Цудатворны абраз Маці Божай Будслаўскай у Шклове

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Адрес рэдакцыі:
231293, Лідскі р-н, в. Даліна.
Адрес для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: naszaslowa@tut.by

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная камегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок,
Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі,
Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубіцкі,
Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік,
Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbm-mova.by/>

Незвычайны юбілей

21 чэрвеня 1984 года - роўна 30 гадоў таму - адбылася цікавая і значная падзея ў культурным жыцці мінчан і гасцей сталіцы: у Палацы культуры прафсаюзаў была адкрыта першая ў Беларусі выставка "Медальернае мастацтва Беларусі".

У Захадній Еўропе выставы медалёў з'яўляюцца звычайнай справай, а ў Беларусі цікавасць твораў да такой мастацкай "дробязі", як да жанру скульптурнай пластыкі, толькі пачыналася.

Арыгінальнасць гэтай тэматычнай выставы была яшчэ ў тым, што яе экспазіцыя (звыш за 130 медалёў, медальёнаў і плакетак) складалася цалкам з твораў калекцыі Аляксея Белага.

Юбілейныя выставы, прысвечаныя знакамітам беларусам (100-годдзю Алаізы Пашкевіч, 500-годдзю Міколы Гусоўскага, 90-годдзю Максіма Багдановіча, 100-годдзю Янкі Купалы і Якуба Коласа, 150-годдзю В. Дуніна-Марцінкевіча) праводзіліся раней, але тут упершыню былі сабраны творы розных аўтараў і ў такой вялікай колькасці.

Наведвальнікі выставы мелі магчымасць азнаёміцца з творамі Э. Астаф'ева, Г. Асташонка, Ю. Багушэвіча, Л. Талбузіна, М. Байрачнага, Я. Валасевіч, С. Вакара, Т. Васюк, Г. Гаравой, С. Гарбуновай, Ю. Гудзіновіча, У. Жбанава, А. Зіменкі, Р. Іванова, С. Ларчанкі, Ю. Любімава, У. Лятуна, Г. Максімава, Л. Малышава, А. Маўчанава, У. Мелехава, А. Міхайлава, М. Рыжанкова, У. Сладкіхава, А. Фінскага, А. Харберуш, А. Шатэрніка і студэнтаў Беларускага дзяржаўнага мастацкага-тэатральнага інстытута (цяпер Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў) і зрабіць свае высновы аб іх творчасці, дасягненнях і пошуках. Як бачым, у калекцыі А. Белага былі творы не толькі знакамітых аўтараў, а і тых, хто рабіў першыя спробы у гэтым кірунку беларускага мастацтва.

Экспанаты выставы паказвалі, што медальеры ў сваіх працах выкарыстоўвалі розныя матэрыялы: фарфор, кераміку, тэракоту, гіпс, бронзу, медэз, слімін.

Якія ж тэмы раскрывалі яны, ствараючы гэтыя творы-мініяцюры?

У першую чаргу мэтагодна адзначыць медалі, якія ўвасабляюць вобразы выдат-

ных дзеячаў беларускага народа (звыш 50). Значнае месца на выставе займалі творы, на якіх адлюстроўваліся падзеі палітычнага і грамадскага жыцця Беларусі і беларускага дойлідства. Тэмы іншых медалёў запазычаны непасрэдна з беларускай літаратуры. Не была забыта і тэма роднай прыроды: такі медаль ператвараеца ў своеасаблівую жанравую карціну.

Выставка прыцягвала наведвальнікаў і сваёй незвычайнасцю экспанатаў і, вядома, цікавасцю да асобы калекцыянеры.

Вось некалькі выказванняў у кнізе водгукau на выставу: "... Ваш труд заслуживает похвалы и благодарности..." (удзелінікі аперацыі "Багратыён" па вызваленні Беларусі); "Добра, что есть на Беларуси мастаки, якія звярнулись к медальернага старожытнага мастацтва. Вельми добра, что Анатоль Белы, выкладчык марксісцка-ленинскай філософіі зрабіў гэтае мастацтва святам для ёсіх." (прэфесар, Канстанцінаў Р.Т., доктар філософскіх навук, заслужаны дзеяч навукі РСФСР); "Медаль - это свята на далоні" (А. Зіменка, мастер).

"Паказаная на вернісажы калекцыя А.Я. Белага засвідчыла, што медальеры рэспублікі ўжо сёня юношы не ацацні ўклад у своеасаблівы лепапіс гісторыі свайго народа - гісторыі ў мастацкіх образах", - пісаў у той час вядомы мастацтвазнаўец Віктар Шматлаў у артыкуле "Незвычайнай мастацтва" ("Чырвонае змена"). 26 верасня 1984 г.).

Ішлі гады. Калекцыя А. Белага папаўнялася новымі экспанатамі. На сёняшні дзень у Старадарожскім мастацкім музеі Анатоля Белага налічваецца калі 500 медалёў - творы таленавітых беларускіх мастакоў. Многія наведвальнікі затрымліваюцца калі стэнд, дзе размешчаны ўзоры зусім не дробязні "дробязі", а помнікі на далоні, якія нісунцы інформацію пра мінулае і сучаснае Беларускага Краю.

А наогул, усіх наведвальнікаў Старадарожскага мастацкага музея А. Белага ўражвае і колъкансць экспанатаў, і разнастайнасць жанраў, і багацце тэм, і асабліва тое, што столкні змаг зрабіць адзін чалавек, які быў апантаны любоўю да свайго Бацькаўшчыны. Менавіта быў... А. Белы адышоў

у іншы свет, але пакінуў пасля сябе вынік сваі шматгадовай працы - мастацкі музей у сваіх родных Старых Дарогах.

Людзі прыходзяць у музей і дзеляцца сваімі ўражаннямі. Вось некаторыя з іх:

"... Тут хочацца сказаць: Жыве Беларусь!" (09.08.2002 г. Кастусь Цвірка).

"... Незабытая ўражанні ад наведвання музея. Такога багацця матэрыялу яшчэ нідзе не бачылі. Даўно не адчуваў пачуцця гордасці за сваю Радзіму, свой народ, яе дзеячаў..." (15.07.2003 г. Інтэлігенцыя г. Слуцка).

"...Музеі такие очень необходимы и нужны как для страны, так и для мировой общественности..." (22.08.2005 г. Суважением (подпись). г. Санкт-Петербург).

"...Есьць месцы на свеце, дзе Беларусь живе на поўную моц і дыхае на поўную грудзі. Адно з такіх месцаў - Ваша галерэя..." (24.07.2006 г. м.н.с. "Дома Ваньковіча". В. Бельская, У. Валодзін, Н. і У. Аляксандравы).

"...Сёння я адчула, што сапраўды Беларусь живе на будзе жыць!.." (Ганна Канадзей, студэнтка БНТУ. 07.2007).

"...Няма слоў, а толькі адчуванне нечага Вялікага, перад чым і перад кім схіляю сваю галаву. Жыве Беларусь!.."

(07.11.2007 г. Зінаіда Цімошык).

"...Калекцыя мастацтва, што прадстаўлена тут, складана самыя лепыя пачуцьці. нельга застацца раўнадушным і абсалютна халодным пасяля сузір'яныя тых твораў, каторыя проста лашчаць беларускае вока..." (15.09.2013 г. Бабруйчане: Віталь, Мікіта, Ганна, Глеб, Яўген).

"...Вельмі хочацца, каб у гэты музеі ніколі не зарастала народная сцяжынка, каб у залах музея выхойваліся маленкія Беларусы. Жыве Беларусь!!!" (Сем' Сінягоўскіх, Бялінскіх. 14.05.2013 г.)

"...тыя, што завуць сябе беларусамі, не стануть абмінаць Старыя Дарогі. Бо тут - Беларусь!" (09.01.2014 г. Сяргей Балай. gazetaby.com).

Толькі гэта будзе ўжо пазней. А пачалося ўсё з той першай, ужо далёкай па часе і блізкай па зместу, выставы "Медальернае мастацтва Беларусі".

Надзея Сармант,
г. Мінск.

Увага

У чэрвені 2014 г. у сядзібе ТБМ у межах кампаніі "Будзьма" працягвае працаў віцэ-гістарычнай школы "Гісторыя ў падзеях і малюнках" пад кіраўніцтвам кандыдата гістарычных навук

Алега Трусаў.

заняткі адбудуцца: 23 чэрвень (панядзелак).

Пачатак а 18-й на вул. Румянцева, 13. Уваход вольны.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Газета падпісана да друку 16.06.2014 г. у 10.00. Замова № 1822.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 5600 руб., 3 мес.- 16800 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.